

СПОР СРБИЈЕ И БУГАРСКЕ

Цетиње, 5. јуна

У спору Србије и Бугарске настао је нагли преокрет. Он неминуовно води на боље — рјешавању спора не оружаном руком него мирним споразумом и посредовањем Русије.

Тај преокрет настао је у тренутку кад му се слабо ко надао и када су се односи између спорних страна толико заоштрили, да је тврдо увјерење било да је физичко разрачунавање неминуовно.

Важан преокрет тактичке природе, као што смо истакли у нарочитим извјештајима у прошлом броју, потекао је од Србије. Посланик Спалајковић у мјесто да у Софију однесе категорички захтјев Србије да Бугарска одговори на захтјев о ревизији уговора и одреди када ће се састати предсједници влада савезних држава, одио је у четвртак у вече ноту, којом Србија позива Бугарску да споразумно и истовремено изврше демобилизацију.

Овај преокрет послједица је пресије Европе, а нарочито телеграма Руског Цара владарима Србије и Бугарске.

Као што се зна, Руски Цар је упутио Краљевима Србије и Бугарске из Москве шљедећу депешу: „Вијест о пројектованом састанку министара предсједника четири савезних држава у Солуну, који би се затим имали састати у Петрограду, учинила ми је највеће задовољство, јер се том намјером испољавала жеља балканских држава, да се споразумију и учврсте савез, који је до сада дао најсјајније резултате. Тешким осјећајем сам сазнао да та одлука није још извршена и да се балканске државе, изгледа, спремају на братски рат, који би могао поништити славу заједнички постигнуту. У овом врло озбиљном моменту ја се обраћам директно Вашем Величанству, као што ме на то обавезује моје право и дужност, јер су Русији оба народа српски и бугарски актом њиховог савеза предали на одлучивање сваки спор који се односи на примјену закључака уговора. Ја тражим од Вашег Величанства да оставите Русији да ријеша спор између Србије и Бугарске, сматрајући дужност арбитра не као једну прерогативу, већ као тешку обавезу, коју не би могао избјећи. Морам напоменути Вашем Величанству да рат између савезника не би ме могао оставити индиферентним и да држава која би тај рат отпочела била би одговорна пред Словенством“.

Иза овог корака Руског Цара, на који су и Србија и Бугарска, како „Рајтер“ из Петрограда јавља, дали пристанак на арбитражу Русије, и представници великих сила учинили су заједнички пријатељски корак у корист демобилизације свих балканских држава. О томе се из Биограда јавља ово:

У суботу, 1. о. мј. у 11 сати прије подне, представници великих сила изјавише предсједнику министарства, да су се њихове владе сложили да изразе жељу како би Србија и Бугарска на миран начин довршиле њихов спор и да у томе

циљу обије државе приступе демобилизацији. Пашић је на то одговорио: Краљевско-српска влада, у својој жељи да се послужи мирним средствима у свима спорним питањима која постоје међу савезницима, улутила је бугарској влади ноту, у којој износи жељу, да се одмах прекине свако концентрисање бугарске војске на српској граници и да се на обје стране у исто вријеме сведе на четвртину ефективне војске. Представници великих сила узели су на знање горње саопштење.

Тако су представници Вел. Сила учинили заједнички пријатељски корак у корист демобилизације свих балканских држава. Влада је у својем одговору упозорила да је она већ и из сопствених побуда Бугарској предложила демобилизацију и ријешена је извршити је чим на то пристану и остале балканске државе. Мјеродавни кругови увјеравају да је Србији од стране пријатељских Вел. Сила загарантовано да ће се граничити са Грчком и да ће њене жеље у главном бити задовољене, али свакако Русија и пријатељске силе траже да се одржи балкански савез.

Владин лист и орган њене странке „Самоуправа“, коментаришући нову српску ноту о демобилизацији, пише: „Србија је у питању подјеле територије изнијела своје службено гледиште, поткријељено чињеницама и разлозима неоспорним. На том су једнодушно Владар, Влада и цијели народ. Одржање тога гледишта је данас дужност свакога у Србији и о њему се нико неће огријешити. Томе гледишту дошла је и симпатична потпора од штампе пријатељских сила и словенских народа. Увјерена о оправданост својих тежња, вољна је и овом приликом да покаже предисретљивост према интересима Балкана и Словенства. Србија намјерава дати доказа о искрености своје тежње да се спорно питање међу савезницима расправи путем мирнога расправљања, коме основа има бити у праву и правичности. У жељи да утврди једном за свагда да Србија за своје захтјеве апелује на правду и право, резервишући своју снагу само за насиља противу њених права, одлучила је српска влада ставити бугарској предлог о смањењу војске на четвртину“.

Сада је по свему разјашњено да је нота српске владе послједица по све енергичне интервенције свију великих сила, која је слиједила већ раније за демобилизацију и да је на ту интервенцију влада одмах обећала да ће Бугарској предложити демобилизацију. И Бугарска је исто одговорила, али до сада се још не зна да ли је послала у том смислу ноту српској влади. Тврди се, да ће доиста доћи до демобилизације већ најскоријих дана, јер ако се споразумију савезници у принципу, демобилизација ће се извести без одуговлачења већ и због несносне врућине и оскудице воде, које у велим пограничним крајевима уморавају војнике.

Пашић је клубу старорадикала изјавио да је мир свакако осигуран и да ће Србији остати све вароши

у спорним земљама, дакле ће Србија учинити неке мало важне уступке на периферији спорних територија.

Проносе се гласови да би влада могла демисионирати с обзиром на прилике које завладаше у Скупштини. До сада ове вијести не демантују на мјеродавним мјестима.

Тако већ јасно бива да спор улази у нову мирољубиву фазу и да је опасност од оружаног сукоба прошла.

Биланс српско-бугарског спора

Биоградски „Самоуправа“ у нарочитом чланку износи биланс српско-бугарског спора. Како то питање интересује све, то ми тај чланак преносимо како би и наше читаоце што боље упознали са суштином спора и погледима спорних на. Тај чланак гласи:

За одржање својих претензија на градове Битољ, Прилип, Охрид и Велес, са територијама које иду уз њих, бугарска аргументација своди се на ово:

1. Бугарска има са Србијом писмени уговор о диоби Македоније, по коме ти градови имају припасти Бугарској; и

2. У тим градовима, становништво је у прегељној већини бугарско, те и са тога разлога, ти крајеви мора припасти Бугарској.

Српско гледиште, по коме ти градови имају остати у својину Србије, заснива се на овим разлозима:

1. Србија је, на изречни захтјев Бугара, постављен послје оглашене мобилизације, то јест уочи самога рата, морала више него удвостручити своје напоре и жртве, да би обезбедила успјех акције савезничких војска. Бугари су одбијањем своје обавезе, да на Вардарско Војиште пошаљу својих 100.000 бораца, уочи самога рата, просто унијели Србију, и принудили је да она тај мањак попуни својим трупама и својим жртвама.

2. Бугари су, и ако је, према уговору, главни објект савезничких војних операција била Македонија, самовољно и под пресијом на Србе уочи самога рата, промијенили поље операција своје војске, и пренијели га у Тракију, остављајући своје савезнике Србе и Грке, да се сами боре, и да сами изводе главни задатак савеза у Македонији, Тесалији и Епиру. Сами пак, отишли су у Тракију, борили се за њено освојење, и добили је, заједно са Једреном, и ако, по уговору, операције савеза на томе терену нијесу биле предвиђене. Бугарска је, за те своје посебне операције и задатке, тражила од својих савезника, и добила, не само стварну потпору у војсци, у оружју и флоту, него и у дипломатском солидарисању њихову на првој конференцији мира у Лондону.

3. Бугарска се, добивањем Тракије и Једрена, тако несразмјерно повећава према својим савезницима, Србији и Грчкој, да се тиме потпуно ништи и нарушава балканска равнотежа, која је била узета у обзир кад се правио уговор о Балканском Савезу. То несразмјерно повећавање Бугарске, за Србију и Грчку, за трајно и солидно, даље одржање Савеза, намеће овима потребу и дужност да се постарају да се могућим компензацијама та разлика у повећању, доведе у склад и хармонију са потребама и општег политичког положаја на Балкану.

4. Према тврђењима беспристрастних јевропских испитивалаца Македоније, њено је становништво једна флотантна маса са словенским обиљежјем. Она је, у главном, исто толико српска, колико и бугарска, и колико је, на југу, грчка. Њено је становништво, у народносном погледу, толико испреплетано, да би подјела Македоније на етнографској основи била потпуно немогућа. Исто је тако, и због те разнородности у етнографском погледу, комбинација са аутономном Македонијом — јер и она се овдје онда чује, — напријед осуђена на смрт, то јест на неуспјех, јер би таква Македонија била легло трзавица и унутрашњих немира, који би били стална сметња мирном културном и економском развијању балканских народа и држава.

5. Приговор са бугарске стране, да је Македонија у етнографском погледу Бугарска, и да по томе, треба да припадне

Бугарској, нетачан је, дакле, у самој основи својој. Али баш да је и тачан, он у овом конкретном случају, приликом ликвидовања резултата балканског рата, не може бити од пресудна значаја већ ни по томе, што је Бугарска, противно етнографском принципу, заузела и задржала себи Тракију и Једрене. У питању у распоређивању земаља, које је Балкански Савез освојио од Турске, не могу бити два тега и двије мјере: једна кад је ријеч о Македонији а друга кад је ријеч Тракији.

6. Бугарски приговор, да би балкански рат, ако би раније поменути градови припали Србији а не Бугарској, био овајчак рат, а не рат за ослобођење, може изгледати згодан само са дијалектичке стране. Када се, међу тим, у њ мало ближе загледа, лако је умотрити сву његову неоснованост.

Турска је изгубила своје европске посједе не за то, што су у њима живјели становници разних народности, него за то, што турска државна администрација није била кадра обезбедити им најпотребније погодбе за миран живот и опстанак. Са доласком на управу ма које од балканских хришћанских држава, ти људи добиће потребне слободе и права слободних грађана. О каквом „новом заробљавању“, како се са бугарске стране устаје противу тежња Србије, да задржи у својем посједу територије, које је њена војска заузела, не може, дакле, бити ни ријечи. Јер као год што више од милијон Турака, и по неколико стотина хиљада Срба и Грка, може — јер мора — живјети под бугарском управом, за што да и која хиљада Бугара не остане под управом Србије или Грчке, кад интереси балканске заједнице то траже, и када се подјела на етнографској основи апсолутно не даје извести на Балкану?!

7. Србија и Грчка не могу никако допустити, да се Бугарска постави као клин између њих, јер у таком стању ствари велика је опасност за њихову економску будућност.

Бугари су ушли у овај рат са утврђеном и унапријед смишљеном намјером, да за себе приберу главне плодове његове. Они су, уговором о савезу, примарили на себе обавезе, без којих би он, за другога члана савеза, Србију, био беспредметан, али су се сами, уочи рата, одрекли тих својих обавеза, остављајући својом савезницима, Србији, да она бие за њих бој у Македонији, да са тешким напорима и жртвама, освоја градове као што су Битољ, Прилип, Охрид и Велес, а сами се окренули на нову, уговором непредвиђену, печаловину у Тракији, за коју су и тражили и добили велику и стварну помоћ својих савезника, и ако је ови, по уговору, нијесу били дужни дати изван оквира који је уговором предвидио.

Сада, када је рат свршен, и кад се има извршити подјела у рату за добијених територија, они се окрећу Србији и кажу им: Оно што смо ми освојили у Тракији, наше је; али, и оно што сте ви освојили у Македонији, опет је наше. Ви сте били дужни све радити за нас; ми за вас, ништа.

И, код тако неоправданих неразумних захтјева, Бугари се нечјерно позивају на уговор!...

Они, изгледа, заборављају често пута понављену изреку у „Temps“-у, да се, у животу, све плаћа, и да се, према томе, и услуге, које су им учинили њихови савезници, морају платити.

У име тако неодмјерених и неоправданих захтјева својих, они пријете да ће своје оружје подићи противу својих савезника, противу оних, који су се борили за њихове интересе под Једреном, који су их флотом својом бранили од опасних, бичних напада Турске; противу оних, који су се према њима показали као најбољи и најискренији савезници!...

Али, том пријетњом, они показују не само ружну незахвалност, која поуздано доноси штете народима као и појединцима. Они њоме показују неразумијевање ни својих властитих, најозбиљнијих и најважнијих интереса. Јер, шта мисле бугарски државници о положају, у који би дошла Бугарска послје још једног рата, под претпоставком, прилично сумњивом претпоставком, чак и да побједи у томе рату?!... Бугарска, осим Србије и Грчке,

има и других сусједа. А ако подлегне у томе рату, што ипак није сасвим немогућно, какав би јој онда био положај.

Мјесто пријетња савезницима, и за Бугарску, и за највише интересе Балкана, много би боље било, да Бугари почну мало мислити и к себи и од себе, и да буду правдицији и предусретљивији према савезницима, чија им је искреност и усрдна потпора донијела тако огромне користи. То би био једини пут, не само за праву и стварну безбједност Бугарске, него и за срећну јој и напредну будућност. Стављати на коцку онако огромне и већ задобитене тековине, и будућност која се већ приказује у најљепшим бојама, ради сумњивих користи од сукоба, који може донијети недогодност тешке пошљедице — то не може бити посао паметних људи и разборитих државника. И за то се ми надамо да ће Бугари, ма и у пошљедња часу, одати правду својим савезницима, остати међу њима као први и најдражи пријатељ, на заједничком, удруженом снагом, издати бољу и срећнију будућност Балкана.

Одзив из Русије

— Одлучна ријеч новинара Башмакова —

Познати руски новинар, А. А. Башмаков, који је због сукоба са владом у питању балканске политике, напустио државну службу, држао је недавно у Петрограду предавање о српско-бугарском спору.

Он је осудио бугарску владу, што није јесенас у Лондону пред посланичком конференцијом великих сила изјавила, да ће балкански савез оружаној силом бранити право Србије на Јадранско Море и Арбанију. Пошто Бугарска није хтјела да брани право Србије, него је Данев дошао у Будим-Пешту и споразумно се са Аустро-Угарском, пошљедица је била, да је Србија морала напустити Арбанију, али Башмаков признаје, да *отуда проистиче несумњиво право Србије, да добије оштету баш на основу савезног уговора*. Ма каквим да је живљем насељена Македонија, Србија има безусловно право, да добије један дио те земље. То је пошљедица природног развитка догађаја. Прије два мјесеца још могли су Бугари да одрже Србију у Арбанији и да за себе спасу и онај дио Македоније, који сада траже од Србије. Данас немају права на то, јер су једино Бугари криви, што је Србија морала да се одрече Арбаније.

Атентант на балкански савез

— Деструктивни рад македонског комитета —

Дубровачка „Crvena Hrvatska“ на уводном мјесту пише:

Као што су симпатије нас Хрвата и Срба за вријеме рата биле најискреније и најприродније симпатије према балканској браћи, тако исто сада најискреније жалимо евентуални братоубилачки рат: не само жалимо, него плачемо и јадикујемо над њим. Јер ми

видимо да је то само на штету јужног славенства.

Стога данас, пред том страшном несрећом за јужне Славене, изричемо своје жаљење, своје јадиковање.

Овај ће рат бити само на корист и уживање трећег, а балканске ће државе баци-ти за много година патраг, на ма какви били резултати њихови. Цијело је славенство у опште, а нарочито јужно, поздравило слогу и јединство балканске браће. Ми смо им се дивили, а и непријатељи су почели рачунати с њима као с фактором који је вриједан и достојан и обзира и уважавања. И сваки је вјероватно у јакост савеза. *Али претјераност бугарских захтјева као да је свему томе учинила крај*. За вријеме српско-бугарске кризе толики су се бугарски државници и истакнути људи грозно, више пута, изразили о Србији. Све границе могућности обзира прешле су изјаве неких бугарских политичара који су се изјавили: да они нијесу Словени него само Бугари! Треба схватити положај Србије и Грчке што не могу да буду задовољне да резултат свих оних жртава буде само то: да Бугарска добије хегемонију на Балкану. Ако у спорним крајевима које су Срби и Грци заузели и које неће да напусте ама и Бугара, није то још разлог да буду ти крајеви под Бугарском, јер цијела Турска коју сада имају Бугари, а која није била предвиђена у уговору, у опште ни пема Бугара, него су у њој сами Грци и Турци.

Увјерени смо ипак да овај атентант на балкански савез није дјело Бугара као та-кових и Бугарске: то је све деструктивни рад македонског комитета, побратима арпа-утеког. Тај македонски комитет прави притисак на Бугарску, а да им ова подлежи, то је донекле схватљиво, јер су најбољи дио бугарских државника и војних поглавца Македонци. И за то одговорност не пада на бугарски народ, него на бугарске упалице и водећи факторе у којима је свега више него ли бугарског и славенског.

Дође ли до тога братоубилачког рата ми се нећемо да њим мало одушевимо, али ће жеље наше бити да Правда побједи и да јужно славенство што мање штете претрпи од тих пошљедица. Али, за задњи гласак оптимизма, још се надамо да ће рат теже доћи.

Боже, ослободи!

Лондонски уговор

„Женевски Дневник“, у броју својем од 1. јуна по новом календару, доноси, под горњим насловом, на уводном мјесту, овај чланак:

„Мир је потписан између Турака и савезника. Рат је био палино 15. октобра, 1912. Од 15. октобра до 3. децембра, од судних удараца задани су отвореном пољу и отоманска царевина претрпјела је потпун и брзи пораз. Од 3. децембра до 3. фебруара примирје и узалудни преговори у Лондону. Фебруара 3. непријатељства су опет отпочела у облику опсада. Ове су се завршиле заузећем Јањине од Грка, Једрене од Бугара, Скадра од Црногорца. Назад, у половини априла, заратене стране примили су европску медијацију, која је успјела.

То је један датум, и ваљало би га поздравити радошћу без резерве, кад би потписана конвенција на дефинитиван на-

гин уређивала судбину окрвављена полуострва, кад би му чак обезбјеђивала мир само и за неко вријеме.

На жалост, може се сматрати као извјесно да, захваљујући Аустрији и преду-сретљивости коју су јој показали други кабинети да би избјегли да она не распламти општи рат, садашњи догађаји биће само једна етапа.

Важна етапа, до душе.

Ма шта се догодило, отоманска најез-да одбачена је потпуно у Азију. Цариград остаје Турцима, са обалама Мраморног Мора. Још се диже полумјесец над Светом Софијом. Али, у континенталној Европи, султанима ће остати, око њихове пријестонице, само један мали округ, могло би се рећи предграђа, и полуострво Галиполије. Уговор од 1913, наставља своје дело, — да не идемо сувише у прошлост, — уговора у Кајнарији од 1774. у Једрену, 1829., у Ункшар — Шкелесину, 1832., у Лондону, 1840., у Берлину, 1878., од којих је сваки потписивао отоманско господарство по један корак у назад, а овај пошљедњи корак један је од највећих. О турској владавини суди се по њеним дјелима. Она се показала неспособна за сваку правичност, за сваки морални и материјални развитац. Свако од њених сузбињања значи по један успјех за цивилизацију. У сваком погледу ваља се радовати што је храброст малих, најзад коалираних балканских држава, у натов хришћанској Европи, која је претрпјела Турску која је насртала нарочито да би је боље експлоатисала, дошла најзад до те велике побједе.

Ако та побједа није ни потпуна, ни дефинитивна, на томе се ипак има захва-лити акцији Европе. Европа је зауставила полет Бугара ка Босфору. Она је забранила Грцима да оду на Валону. Она је отргла Скадар од Црне Горе. Она је та која ће саставити у аутономну државу најдивљачнији и најнепомирљивији народи у царевини као да би одржала на Балкану елемент нареди и конфлграције. То је начин на који је Европа по-цијенала уговор у Сан Стефану, за тим оставила неизвршене све клаузуле из берлинског уговора које су биле повољне по хришћане, што је и учинило неизбјежним овај садашњи рат. Њена садашња интервенција обезбјеђује за будућност нове конфликте, јер неколико сила није могло обуздати своје халањиве пожуе да би најзад оставиле балканско полуострво балканским народима који су га опет освојили. Ето за што нам је тешко потписати свједоштво које је наш одлични дописник из Париза изрекао једнога дана конференцији амбасадора. Без ње мир би од давно био готов и тај мир био би може се у то вјеровати, дефинитиван. Знамо да се тај суд не може одијети на све кабинете; знамо да су се неки од њих трудили да умире пенасите амбасадоре оних који су опет хтели жеги гдје нијесу сили, али за то, неодмјерне концесије смегају да судбина европске Турске буде данас уређена према захтјевима цивилизације и права.

Има нешто више. Дипломатске способности аустријске доприниеле су да Балкански Савез, тако жив после сјајних дана у октобру и новембру, буде у онај мах озбиљно компромитован. Лондонски уговор доноси поуздан мир само Турцима. Побједничке војске, вјероватно, неће се демобилизовати. Оне су просто, од прије неколико дана, промијениле свој реон концентрације. Око Солуна Грци и Бугари тукли су се, јер Бугари хоће да заузму положаје који доминирају градом. Они остају једни према другима и најма-

њи случај може распламтити рат између њих. Срби су сконцентровани сто хиљада људи у вардарској долини и готови су, ако затреба, да и они уђу у рат. Ми смо већ рекли шта мислимо о међусобноме држању побједничких држава. Још се морамо надати да ће се оне, ако се не могу сложити, окренути ка арбитражи, за коју је Русија, најстарија од њих свију, изгледа нарочито назначена. Рат теђу њима био би морална и материјална несрећа. Он би компромитовао симпатије које су сви они задобили својом храброшћу и својом патриотском ода-ношћу. Он би могао довести у питање добијене резултате и дати ономе који вреба добро дошлу прилику за интервенцију. До год Солун још није ни грчки ни бугарски, до год се они свађају око те толико жељене тачке, нико није сигуран да она неће бити плуцен трећег, онога који ће се умјешати.

Када се узму садашње и поуздане пошљедице уговора, констатије се ово у погледу разних хришћанских раса на Балкану.

Бугари, који су пошљедњи дошли до независности а бројно најмањи, од сада, сви су ослобођени од турскога јарма. Они се чак називају преко јелинске расе, која доминира у Тракији и у једном дијелу Македоније, који су поуздано резервисани побједиоцима код Лиле Бургаса и Једрена. Уједињење Бугарске довршено је. Аутономна кнежевина од 1878., уједињена са Русијом од 1885., независна краљевина од 1908., држава којој је на челу краљ Фердинанд, излази из садашње кризе остварајући своје највише наде.

Грци, на против, могу још бити дијелом лишени већ узабраћених плодова својих побједа. Крит је дефинитивно добијен. Али, овим уговором, судбина острва у Јерејском Мору предата је великим силама, као и разграничење Арбаније, за коју Италија тражи ватрено грчко становиштво у сјеверноме Епиру. Уз то, не зна се какав ће бити резултат конфликта између кабинета у Софији и Атини. Назад, под претпоставком чак да ова питања која су још отворена, буду уређена у корист Грчке, остаће под турским господарством још милиони Јелина у Цариграду, у Смирни и на приморју Мале Асије. Јелинизам је задобио велику побједу; он не може сматрати свој задатак као завршен.

Што се тиче Срба и Црногораца, њихове браће по крви, ни са њима судбина није била милостива. Милони њихових сународника, који чине највећи дио њихове расе, поданици су Аустрије и Угарске. Приступ ка мору, погребан њиховој економској независности, без које политичка независност остаје илузорна, одбиен им је на чак и сами њихови савезници, Бугари, хоће да им оспоре један знатан дио територија из којих су они истерали Турке. На ипак — и то се не може сувише понављати, — њихови војни успјеси били су најпотпунији. За разлику од Бугара, они нијесу претрпјели ни један пораз. Они су се борили за своје савезнике, јер су свој задатак били свршили. Српска је војска, према сагласним свједоцима свједока из овога рата најбоље организована, најбоље опремљена од свих балканских војска. Мала краљевина увела је у рат ефективне који изненађују, ако се води рачуна о њеној популацији. Извјесно је да она не добија легитимни дио за свој велики напор и њена садашња грчина даје се објаснити.

Лондонски уговор има дакле крућних сјенки. Он не чине крај непосредним те-гобама. Турци су од сада изван питања. То је много. То ипак није све.

али и крваве битке имали: 21. октобра, гдје сам занесен младом и живахном фантазијом неколико на шанац и заробио неколико робова, р 23. истога, кад су ме Турци рањена заробили.

Ступио сам велику несрећу... То ноћи нијесам могао спавати и будан сам сачео Турке, оган, битку и, из сто рана крвљу обливен, сјекао сам разјарен човјече месо. Крв је текла, а ја сам викao: «Још крви треба! Не дам бити роб! Не нам, недам!...»

Кад је свануло, био сам малаккао, жут као смир...

— Ноћ је била, кад сам ступио у там-ницу, али дап не знам... Хладан зној, пра-шница и мрка крв оворјеше се на према мојим: руке нијесам могао више дићи, не од синџира, него од тешких рана: на главе не могах маћи, јер раздрузана скоро, на кањавој земљи лежахше...

Послије кратког времена, повративши ми се снага, ослободим се затвора свирепог зар-вара. Грдим својем, које ми је ноге и руке стезало, поубијам стражаре и преко њихових љешина видео сам извор младости моје. Кроз мутне обlake угледао сам сунце

ПОДЛИСТАК

УСПОМЕНЕ

Д-ру Раку Калуђеровићу —

Тарабош, 20. априла

Драги пријатељу, овај живот је врло жалостан! Он је као жуто лишће, што се са лице и багрена, треперећи по влажном зраку, у бла-то спушта. Док је било свијеже и младо, радо је примало под своју хладовину, а сад: епо га у благу! Мало посланије проћи ће туда неко, па ће га пагзвити, и тиме је свршена историја једноме животу... Човјек се рађа, расте, ради и умире... Добу пријатељи, усаде му крст чело главе, на његовоје гробу за-сију цвијетне лејнице, оплачу га и одлазе ку-ћи: са њима долазе други: погазе оно поси-јано пвијеће, измучају му крст чело главе, да му ни спомена не буде!... То је тужна историја цијелог човјечанства!...

Ево погледај у мој дневник, преврћући лист по лист: све сам у овом рату побиље-жио, све — али све саму тугу, све онај големи боа, што ми толико мјесеци душу

раздире... Неколико пријатних дана, зар могу толико времена својом благотворном слашћу разблажити?... О, никад, никад, пријатељу! Па и опет, ја их се радо сјећам: радо спо-мињем то неколико добрих дана: они су мени оно што је жедроме путнику вода, која се у даљину види...

Срећне 1912. године усудише се савез-ничка браћа једногласно грмнути:

— Лићемо крв за слободу браће под пе-товјековним турским јармом, или ћемо смрт!...

Та се пјесма није допадала некој, а још мање турској господи.

— Шта — рекоше — зар и робове да слободе?... Та то су робови наши, створени само зато, да дворе наше господаре?

25. септембра дигоме се браћа испод Ловћана. И на мегдану бојном, светом страш-ћу зашнјети, викаху: »Напријед! Смрт или слобода!...«

Наш баталион бјеше одређен, да тога дана напада на турско село Класну. То бјеше прва битка, драги пријатељу. Ту смо први пут видјели, како људи гину... Убијају се, као целати, без срца и без душе... Те кад се борба сврши, онда човјек види дјело своје:

гледа поље с мртвијем и рањенијем ље-шевима; онда увиђа, да се с њима никаква звијер једначити не може...

Послије више таквих мазих, али крвавих побједа, пријећемо једнога дана Бојану. Онда сам први пут видео ту богату Скандерију. Дивна земља! Докле ти око допире, све сама плодна равница... Али у то доба, кад смо ми тамо пријешли, бјеше већ пуста: прије-ћеш преко пет-шест села, нијде да видиш жива човјека... Католичке цркве порушене и поплаћене, ондје, гдје су некада куће биле, остале као гараве развалине...

Сад морасмо напустити овај чаробни подо-жај, пошто је било наређено, да се заузме брдо Барбалуша, како би се прекинула ко-муникација Скадра.

У мочварној равници поносне Скандерије простире се гордо брдо Барбалуша, сва са-мијем трњем обучена: наоколо ње тече ријека, у којој се само трње огледа. Ко је једном од живих у то злобно брдо зачврсто, за жи-вота се није могао њега ужељети. Ту у том брду смо неколико жалосних дана провели. Горе ми никада ни најгужвији снови пока-зали нијесу... На њему смо двје јуначке,

Писмо руског цара

— Како штампа коментарише писмо цара —

Писмо руског цара, које је упутио владарима Србије и Бугарске и у име словенске ствари позвао их да с повјерењем њему као судији предаду спор на рјешавање, предмет је оштећења. Оно се врло опшарно коментарише.

Позивајући да ће му због тога бити захвално све Словенство, „Рокет“ истиче, да ће моћна ријеч цара дјеловати као елемент реда и мира и да се оправдавом надем може говорити да рата између Срба и Бугара неће бити. И онда вели:

«Позивајући важност особито на то, да би држава која би овај рат започела, била одговорна словенској ствари, и да ја придржајем сваку слободу обзиром на држање, што би га Русија заузела напрема евентуалним резултатима таквог злочиначког рата». Овај је пасус тога ипаче узорно мирнога писма необично општа, а значајно баш у оном дијелу који за политику словенских држава удара начело одговорности словенској ствари. Могло би се из тога закључити, да руски цар и сам за себе у рјешавању српско-бугарског спора поставља начело одговорности словенској ствари. Са тим већим интересом мора се очекивати његово рјешење, јер ће се моћи по томе судити, како он схваћа опћу словенску ствар.

Необично је, да појам «словенска ствар» улази у политичке акте руског цара. Немачки су се цареви сматрали и сматрају представницима њемачке и германске политике а њемачки је државни канцелар недавно прогласио немачки сукоб између германства и словенства. Није баш досада било обичајно, да се и руски цар изјављује у име словенске ствари. Чини то на пас дојам врло озбиљне ствари, која јачајно ће изазвати оку њемачких и аустријских државника.

И онда завршава:

Опћу је дојам цара писма: добра, пријатељска одлучност у топу онога великог према малима, који «већ зна, што ради». На тога тона, или боље, иза овако постављене улоге руског цара може се кривити мноштво, од «честог» јаниса, «добра» или ништа. Али велика важност оваквих ријечи не може се нијекати, по готово кад је руски цар у одношају ускога политичког сарадничтва с краљем енглеским и председником француске републике. «Словенска ствар» у устима руског цара има значење и за несловенске чланове ентенте, која је омеђавила њемачки Drang nach Osten у малој Азији, па има интереса, да га омеђавају и на прагу Азије, па Балкану.

Најновији извјештаји

Биоград, 1. јуна. — Представници великих сила предали су влади ноту, којом се тражи да одмах смањи ефектив војске.

Софија, 1. јуна. — Вијест односно српског предлога за демобилизацију повољно је прихваћена.

Биоград, 1. јуна. — Одговарајући на интерпелацију у Скупштини

живота мога. На најбољешћем коњу Риза бегову одлетео сам у пусте шуме гордога Османла.

3. новембра војска пријеђе у густе шуме Црног Врха. Много пута, грохотом смјијући се, гледали смо турске паљевине. Ах, ту смо многу турску крв хајдучким опанком газиди! Али један дан остаће спомен крвавих војде случајева!

Бјежу тешки облаци с необичним шумом се павукли, као дебеле сјенке мрачних планина, понеку капљу с напругеног чепа пуштајући. Из далеке иде турска војска, с преваром, као да се предају.

На заповијест команданта пође један војник (П. М.), да пита шта желе? Снажан је тај војник био, тај Новица: Широке груди, мишићи на рукама као да су од гвођђа ливени, лице је имао мушко, црте правилне, само сувише оштре, јакне. Све на њему показиваше ону прождрљиву смјелост...

Крвав је то пут био, ка крвавијем крвнику. Крв му се смрзла, али се није препано; видно је голуба у мрским капцама грабљивог јастреба... Мирно и достојанствено за-

односно питања српско-бугарске границе, Пашић је изјавио, да влада српска остаје при становишту, које је изјавила Скупштина, а ако се укаже потреба, да се то становиште измјени, то ће влада учинити само у сагласности са Скупштином.

Софија, 2. јуна. — Краљ је одговорио цару, да се Бугарска већ 13. априла била обратила Сазонову с молбом да позове Србију да пристане на арбитражу. Сазонов је учинио позив, на који је Бугарска пристала, али Србија је и надале наставила своју политику. Влада српска избјегава арбитражу и намјерава да подстакне братоубилачку борбу. Бугарска има света права на бугарску Мађедонију.

Софија, 2. јуна. — Кабинет је састављен: Предсједништво и иностраних дјела Данев, унутрашњих Маџаров, просвјете Пејев, финансија Теодоров, правде Абрашев, рата Ковачев, трговине Буров, привреде Лудсканов, грађевина Јаблански.

Париз, 3. јуна. — „Хавас“ јавља из Петрограда, да влада руска сматра одговоре Краља Петра и Фердинанда да задовољавају, те ће на основу тога Сазонов позвати предсједнике министарстава четири савезних држава да дођу што прије у Петроград ради конференција.

Биоград, 4. јуна. — Влада српска је прихватила позив руске владе односно састанка 4 министра предсједника у Петрограду. (Кор-Биро).

Атина, 4. јуна. — Русија је позвала званично четири министра предсједника да дођу у Петроград. Веницелос је примио позив а такође Србија и Црна Гора. Одговор Бугарске још је непознат. Веницелос ће отпутовати у брзо. (Агенција.)

Биоград, 4. јуна. — Пашић је поднио оставку, коју краљ није хтио примити. Министарска криза је довршена и Пашић ће продужити политику изложену у његовом потоњем експозеу. (Пресбиро).

Финансиска комисија у Паризу

— Рад техничке међународне комисије —

Као што је познато, у Паризу се састала техничка међународна комисија, која има за задатак да претресе и ријешити сва финансиска питања, која су потекла из балканског рата.

Према гласовима, који долазе из Париза, има много што шта што би се раду ове комисије могло да замјери. То открива и биоградска „Самоуправа“, која овој комисији посвећује нарочити чланак.

Указујући на тежњу извесних великих сила, које су у почетку хтјеле да се ријешења свих тих финансиских питања потпуно отргну од сваког утицаја најаче заинтересованих страна и да се рад те комисије остави искључивој компетенцији великих сила, која је, пошто је ишла на то, да се умањи и подцијени

пита: шта желе... Луд је или побјеснио! Рече барјактар турски полугласно... Јадно створење! Додаде послаци, али даље није умно од зачућености ништа проговорити. За њега бјеше неразумљиво како је могао, како је смио човјек тако доћи. Барјактар, отворивши своја дебела уста, гордо проговори: «Гдје је министар!.. Примаки се!.. Не предајемо!»!

Младић обрнувши главу рече: «Пријевара је! Јуриш! Напријед!»... Барјактару синусе очи, као у змије, кад хоће да прогута жабу. Младић није чекао, да више чује ријечи с варварских му усана: видно му је погану жељу, звјерску људ и нечовјештво!.. Као лав је кидисао с пушком у руци, и крв га барјактарова обли... Он паде од пушке овога младића. — «Ово је теби за душу, барјактаре мој!»... Рече разјарени младић.

По примјеру младићеву, борила су се остали; и већ многи крвави љешени шарали су зелену утрину поноситог Мадренца: остали се нијесу заустављали до Ђеша.

Сјутрадан пада традиционални Ђеш.

(Свршиће се)

значај резултата овог рата, сузбијена оправданим протестима савезника, „Самоуправа“ истиче како је ипак рад ове комисије отпочео под dobrim ауспицијама, али да је сада опет у самој комисији пао предлог, да се балканским савезницима при рјешавању даде само један глас, што опет одаје тежњу, да се подцијени значај савезничких побједа и да се о важним и озбиљним интересима балканских савезника одлучује са што мање њихова утицаја.

Неоправданост такве тежње, излаже „Самоуправа“, уочљива је. Савезници су пристали, да приме на себе дио конвертованог турског државног дуга, сразмјеран територијама добијеним од Турске. Строго узев, морално би били обавезни да приме само сразмјеран дио турског дуга, инвестираног само у областима што ће им припасти, а не и дугове од зајмова утрошених на параде, угушивање слободе, државних удара и т. л. Како су, из попустљивости према Европи, пристали да плате и онај дуг, који нијесу морали, рачунали су да ће и Европа у довољној мјери водити рачуна о њиховом праву постигнутом ратом и да ће допринијети да примљене терете лакше поднесу.

Пошто се опет јавља у финансиској комисији са тенденција, да се утицај савезника смањи, савезници би у својствој користи били у њуном праву да опозову своје делегате и да тиме задрже право слободног одређивања према одлукама ове комисије. То би европским повијерицима било од много веће штете него оно од чега се они прибојавају оваквим држањем. У прелиминарима за мир савезници до душе нијесу изриком добили право на ратну оштету, али се нијесу обавезали ни на примање сразмјерног дијела турског државног дуга. Према томе они могу одбити расправљање о сразмјерном примању турског дуга на себе, као што Турска може одбити расправљање о ратној оштини. Тако би могли изгубити само повјерици, јер би били искључиво упућени на Турску.

Балкански савезници нијесу жељели, да се ствари упуте тим правцем, завршава „Самоуправа“ и додаје: Али кад се, од стране Европе, у напријед, показује већа брига за економске и финансиске потребе побјеђене Турске и њених повјерилаца, него за интересе оних, који и по праву рата и по моралном праву треба да добију ратну оштету од побјеђеног изазивача рата. — Онда су, балкански савезници у њуном праву да опозову своје интересовање за ствари турских повјерилаца и да у своје руке узму бригу о својим интересима.

„Аутономија“ Арбаније

По јутру се дан познаје.

Интересантна је то држава, ова Арбанија, коју није створила жеља самих Арнаута, већ пакост, која није дозволила Србији, да добије комадић морске обале.

Сваки други народ, који би добио независност, гледао би да брзо уреди своју државу и обраћао би се на спољну помоћ само у толико, у колико би то било неопходно потребно н. пр. закључио би какав зајам, да прибави новчана средства, потребна за уређење државе, а иначе би гледао, да се сам уреди, да тако избјегне нову зависност, која би постала неминовна, ако би се друге државе сувише мијешале у унутарње послове његове.

Сваки народ би тако радио, али Арнаути и не помишљају на то, да сами нешто учине; они сједе мирно и чекају, што ће други с њима урадити и како ће им уредити кућу. Из тога се најбоље види, да Арнаути заиста нијесу способни за самосталан живот и да мисао о самосталној Арбанији није никнула у арнаутским главама.

У Арбанији сад нема никаквих страних власти и никакве стране војске, јер оно неколико хиљада полумртвих турских војника не долази у обзир, нарочито што се ова турска војска и не брине ништа за Арбанију, већ има једну једину жељу, да се што прије укрпа на параброде и враги се у домовину. Ништа Арнаутима не смета, да почињу организовати своју државу; провизорна влада у Арбанији могла би мирно извршити изборе за парламенат, у којем би Арнаути сами покушали да ударе темељ својој држави, а у колико је будућност Арбаније зависна од закључака лондонске амбасадорске реуније, могао би тај арнаутски парламенат постати најбољи тумач арнаутских жеља и захтјева пред Европом.

Велике силе би сигурно са симпатијом поздравиле сваки арнаутски покрет, који би ишао за тим, да Арнаути и сами нешто учине за своју самосталност, а у сваком би случају овакав покрет импонирао и европски би народи рекли: пред собом имамо народ, који зна што хоће и који има своју вољу.

Међутим, Арнаути се и не мичу. У Валони сједе чланови привремене владе, живе на рачун других држава и проводе дане у беспослицењу. Изгледа, да су сви Арнаути широко зинули и чекају, да им почну летјети печене шеве у уста.

Само неколицина Арнаута се миче, управо смуча између Беча и Рима, нудећи за готов новац своје услуге, које се састоје у томе, да путем новина изражују жеље Арнаута, или, боље речено, жеље оних, који их плаћају.

То су талми образовани или искварени Арнаути, арнаутска „интелигенција“, која се, у мјесто да код куће уређује нову државу, смуча по Европи и праним благајне разних диспозиционих фондова у толикој мјери, да ће скупо коштати државне касе.

Златна времена су сад дошла за арнаутске пустињаре. Има гдје их примају раширеним рукама, пуне им џепове сухим златом, а они се праве важни, дају се интервјувати и т. д., јер некоји листови једва чекају, да им који год арнаутски пустињар изрази своје мишљење о арбанским стварима.

Ових дана је некакав Сурај бег, који је повео на свој пут по Европи и свога сина, да и он нешто види, пошао из Беча, гдје је био код грофа Берхтолда, у Рим, да посети Ди Сан Ђулмана и прије свог одласка из Беча изјавио је радозналим новинарима, да је прва и најпреча потреба Арбаније, да она добије — свога краља!

Но, тај ће се краљ лијепо провести у својој држави! Мораће донијети собом пуне вреће злата, јер ће се сви ови арнаутски пустињари, који сад путују из Беча у Рим и обратно, окупити око њега и служити му — док их буде добро награђивао, а ако он то неће хтјети или моћи, брзо ће му окренути леђа и ови пустињари, као и сви Арнаути.

Добро је рекао Пашић у свом експозеу, да је Европа са Арбанијом натоварила велику бригу!

Дневник

Јубилеј њемачког цара. Приликом јубилеја њемачког цара у овлашћеном њемачком посланству било је примање честитања. Његово Величанство Краљ оставио је овлашћеном посланику своју посјетницу, а Његово Краљ. Височанство Књаз Петар дошао је лично на честитање. Од стране Краљевске Владе на честитању је био г. Петар Пламенац, министар спољних послова.

Одликован. Краљ Петар од Србије одликовао је на предлог министра војног и надлежних команданта, а за показану и освједочену храброст на бојишту у овом рату златном медаљом за храброст пјешадиског мајора црногорске војске г. Луку Гојнића, ослобођавајући га од плаћања таксе. Наше усрдно честитање.

Дјевојачки Институт. Школска година Дјевојачког Института Царице Марије на Цетињу, који је једини радио непрекидно све до сада, завршена је свих дана и ученице су већ распуштене својим кућама. Ове школске године свршиле су Институт 12 ученица и добиле су од Њеног Величанства Царице Марије Федоровне милостиви повчани дар, а од Краљевског Црногорског Министарства Просвјете и Црквених Послова добиле су дипломе. Уз опште одлично владање, имале су оне ове успјехе у наукама: Милица Латковић, Олга Огњеновић и Марија Јерговић с Цетиња, одличан; Даница Миљковић из Никшића, Милева Радоњић из Андријевице, Јованка Краљевић из Сарајева и Мира Макалец из Загреба, врло добар; Милена Љепава из Цетиња, Босилка Јововић из Требина, Наста Бошковић из Шекулара, Васојевића, Ксенија Ђурковић из Риска и Зорка Радоњић из Мостара добар. Остале ученице Института прешле су у старије разреде по годишњим биљешкама.

Наши добровољци. Овијех дана у Сарајеву била је расправана неким Босанцима, који су били оптужени да су у овом рату учествовали као добровољци у нашој војсци. О томе у сарајевским листовима ништа не нађосмо, али „Arbeiterzeitung“ доноси из Сарајева извјештај, да је расправа противу 15 Босанаца — 8 Муслимана и 7 православних — трајала четири дана и да су двојица од њих осуђени на 4 мјесеца затвора, један на три мјесеца, а двојица на два мјесеца, док је осталих шест ослобођено, а четворо је незнано побјегло.

Вријеме. Сада се вријеме прољетшало последије краће, али бујне кише и окренули су лијепо сунчани дани. Преко дана осјећа се топлота и жега, али ноћи су свјеже и врло пријатни, и од раније промјене времена свјежина се још знатно осјећа.

Аутономија Арбаније

— Пројект арбанског статута —

„Танов“ дописник из Петрограда јавља, да је привремено пројекат о Арбанији, који је израђен и објављен, примила Русија.

Пројект предвиђа на челу нове државе једног главног комесара, коме ће се придати међународна европска комисија састављена из консула, чија ће дужност бити, да изводе контролу и да истовремено израде пројекат сталне организације. Те принципе подржава Русија. Ради сигурности становништва, вршиће службу поједина одјелења трупа великих сила, који ће као нека врста међународне полиције очекивати стварање арбанске жандармерије.

Овај пројект статута израђен од стране Тројног Споразума, мисли се, да неће наићи ни на какву озбиљну опозицију од стране Аустрије, која је, као што се зна, ставила у споразуму са Италијом један другојачи статут, у коме се жели да види једна Арбанија као аутономно кнежевство.

Пројект италијански био је такве природе, да је могао изазвати компликације због могућности појединачних интервенција.

Тако ће и са арбанском државом понављати се стално један *sigulus vitiosus* карикираног изметања историје, од кога неизлечиво пати шаблонско схватање данашње Европе.

Румунија и Балкан

— Преокрет у политици Румуњске —

Ту скоро је у Букурешту драган конгрес конзервативне странке, који је по закључцима, који је допио, од значаја и за спољну политику. Конзервативна странка данас сачињава већину коморе, а ипак је њен конгрес у румуњско-бугарском спору устао одлучно против садашње владе Мајорескија. Конгрес је потписа повјерење странке вођи Патру Карпу, који је рекао, да ће се подства примити само под два услова:

Први је његов услов био да конзервативна странка не прими у бугарско-румунском спору ријешења петроградске конференције Румуњска се не може задовољити самој Силистријом, него тражи одступ читавог територија до линије Тутраван (на Дунају)—Добрич—Балчик.

Други је захтјев, да конзервативна странка раскине садашњу коалицију са конзервативно-демократском странком.

Како је речено, конгрес је ове услове прихватио и Карпу потписа повјерење. Тим је дошла у опасност садашња влада.

У Румуњској се у пошљедње вријеме у опште осјећа јачање струје, која пије само противна држављу садашње владе у балканској кризи, него која хоће и сасвим нови правац у спољној политици Румуњске.

Како јавља париски кореспондент „Zeit“-а, у Букурешту се озбиљно мисли на један румуњско-српско-грчки споразум. Једна личност, која је близу румуњском посланству, изјавила је дописнику тога листа, да додуше не вјерује, да је већ закључен споразум између Србије, Румуњске и Грчке, али држи, да би од таквог споразума било много користи за Румуњску, јер Бугарска је не сигурна и незаситна.

Књижевност

„Дјело“. Изашло је из штампе „Дјело“ свеска за мај са овим садржајем:

Спровоод хероја, pjesma од Јелене Ј. Димитријевић; Ђак, приповијетка од Л. Михајловића; „Визија живота“, „Незвани прјатељ“, „Облаци“, „Молитва“, „Полудјели философ“, pjesme Драгине С. Лапчевића; Басне: „Савесна лија“, „Курјак и два зечића“, „Орао и курјак“, од Милана Вукасовића; Буена, прича и слика са Јалије, од Халима С. Давичо; Марија Конопњичка, од Милорада Ст. Јанковића; Социологија и демократија, од Божицара Пурића; Улога болести при књижевној инспирацији, д-р Пола Воависла. С француског превела З. К.; Биоград под владом деспота Стевана Лазаревића, од Тодора Стефановића Витовског; Моја вјера, од Ђ. Тасића; Таида (Thais), роман од Анатола Франса. С француског превео Ст. Маринковић; Браћа Карамазови, роман од Ф. Достоевског. С руског превео Ј. Максимовић; Социјални преглед: Социолошке теорије, од Живка Јовановића, Песимизам и оптимизам у социологији, од М. Станојевића. Реферат од Ж. Јовановића; Политички преглед: Српско-бугарски уговор у свјетлости међународног права, од др. Л. Марковића; Књижевно-научни преглед: Ал. Станојевић, О настави и образовању. Реферат од Миодрага Ристића, Constantin Jireček, Staat und Gesellschaft im mittelalterlichen Serbien. Реферат од др. Л. Марковића; Литература о балканском рату: VII. Alain de Rennequin. La Gu-

e des Balkans en 1912-13. Campagne de Thrace. Реферат од др. Л. Марковића; Позоришни преглед: „Напад“, комад у три чина, од Анри Бернстена. Реферат од П. С. Талетова; Биљешке: Књижевност; Наука. „Дјело“ излази сваког 25. у мјесецу, у свескама од 10 штампаних табака. Преплата за иностранство износи 20 дин. годишње.

Рат

— Пјесма краљице Јелене —

Кнегиња рече кнезу:

«Погледај, зар није рат ужасан?

Зар није грозна ова борба, ово касапљење свих тих људи, који на крвљу потопљеној земљи и сами лију крв из хладе рана, лежећи на попришту, јечећи и плаћујући своје младе животе далеко од отаџбине?

Речи, зар није рат ужасан, зар није страшно ово умирање?

Ох, зар никад неће бити друштво?

Зар никад неће доћи времена када ће настати ратних грозота, и кад ће цвјетати вјечити мир, и кад се од отаџбине драге неће тражити овако крвавих жртава?»

Тако је млада кнегиња гинорила кнезу своје душе.

Али јој он не одговори ништа, него је, мјесто одговора, узео за руке, за нежне бијеле руке, које су у његовима лако уздрхтале, и донде је прозору, прозору свога копака.

Одатле јој он показа на плац пред двором, на коме су се многа дјеча играла.

«Погледај дјецу, која се играју», рече кнеже младој кнегињи, «како се у лијепој веселој игри њихови образи дивно румене, њихове очи живље сијају а њихова срца радосно кичу. Али, агај! Шта је оно? Ело гдје се почињу свађати и окорним ријечима пријеђати једни друге! И, ох, погледај само, драгана, они који су се тако дивно слагали, ево их гдје су дочекали један другог за косе. Погледај! Они се већ одвајају у таборе и ударају једни на друге. То су дјеча. Али, вјеруј ми, драга, дјеча су и наши народи, и докле год остану дјеча они неће мировати и мир је сасвим немогућан.»

Тако је говорио кнез, а кнегиња, пошто га саслуша, рече:

«А погледај онога дјечка тамо. Он сам стоји на страни и осмјекује се посматрајући дивљу борбу. Зашто се он, драги, не бори као и остали?»

А кнез јој одговори:

«Зато што је он најјачи! И због тога ћемо се и ми трудити да ускоро постанемо најјачи, јер само јакоме, драга, цијета мир на земљи!»

Одјек из Скадра

1. Мусломани

Ој Скадрај с поносом Бојане,
Мусломани моја браћо драга,
Не тугујте и не јадикујте
За Сутаном, сунцем са истока
И нећилем свеца Мухамеда.
Ког поштујте и цијело човјечанство.
Скадар држи сунцем са истока
И јуначки проливена крвца
Наше браће, храбра Црногорца.
Ми смо, браћо, листом Црногорци
И потомци славнијех Зећана.
То лијепо сваки од нас знаде,
Да смо српске крви и поријекла,
Те зато смо крвави јуначи
Као наша браћа Црногорци.

Залуд неко оком намигује
Доња Зета неће бити њему,
А Европи Бог нека сад суди,
Што нам не да мирно починути.
Нека њима свима кука мајка,
Скадар није њина Арбанија
Ни лацманска дрска гробарија
Скадар јесте српска Зета стара.
Мусломани ако смо по вјери,
Наша вјера то ништа не квари,
Да смо вјерни својој милој браћи
У напретку домовине наше.

Мусломани моја браћо драга,
Веселте се што брат нама влада.
Претци наши вазда су казали
Брат је мио које вјере би;
Не пита се ко се како крсти,
Већ чија му крвца грије прси.

Дервиш Ибров Лединић.

ВУКАШИН

Сеизи, слуге потриците амо,
Застрите свилом и кадифом дворе,
Да братски нашу браћу дочекамо
Што к нама хрле од брда и горе.

Вини се, сине Марко, на шарина
И смети мрког гласника на врата,
Загри, Марко, Николина сина
Страсније, јаче но рођеног брата.

Устани, снахо, Гојковице млада,
Почасти чете ракијом и вином;
Угљеша, пади топове са града
Нек грми јека пољем и планином.

Гор.

НАШ УСКРС

Рекоше да смо сахрањени давно,
И да су наше угашене звјезде...
Борили су се и паули славно,
Њиховом гором сад душмани језде!»

Ми, кад смо били на ивници пада,
Још једном мушки згрчисмо животе,
И преко наших гробова хиљада
Јурисмо гордо ка врху Голготе.

Из крви наше, тјелеса и рана
Оваплоти се један живот нови;
Грму истина преко солих страна:
Узеше Скадар распети синови!...

Гор.

Будућност Арбаније

— Разговор са Есад-пашом —

Познати берзански лист „Frankfurter Zeitung“, који заступа интересе њемачких капиталиста у Турској против балканског савеза, доноси из Драча од својег посебног дописника интервју са Есад-пашом, код којег је исти дописник био позван као гост. Разговор се водио на њемачком језику. Међутим нека се не мисли, да је Есад-паша говорио њемачки. Тумач разговору између дописника споменутог листа и Есад-паше био је Керамедин-бег, шеф генералног штаба бивше турске посаде у Скадру. Сам Есад-паша зна једну јединицу њемачку ријеч „nichts“, коју је према увјеравању дописника врло често употребљавао. Разговор се најприје водио око Скадра, након предаје. Дописник је био при улазу међународних чета, па се Есад-паша живо интересовао, како се то збило. Иза тога узео је сам ријеч и врло је похвално јунаштво Црногораца, истичући их као одличне ратнике који на нема равна.

Јединствено је у повјести рата, што су оба противника били један против другог на неђељама у дистанцији од шест метара. Дана 7. априла морадосмо након пређашњих понуда од стране Црногораца ипак нужди понустити и преговарати. Ми смо то мотивирали са situation generale. у истину смо осјетили да немамо више ништа да једемо. За то смо и у чланцима уговора о предаји захтијевали храну. Дана 9. упутили смо скадарско становништво, да ли нам може дати јела. Кад нам је оно негативно одговорило, ми смо се одлучили на предају. На то нас је глад принудила. Наше су одбранбене линије биле проређене. Тако је Брдицу бранило само 430 момака против 12 000 Црногораца и Срба.

На питање извјеститељево, зашто је Тузи тако лако пало, рече Есад-паша: Ми још нијесмо били спремни, а жали-боже тамошњи заповједник није извршио налог, да се soule que soule провуче до Цетиња.

«Како долази, преузвишени», упита извјеститељ, «да су вам Црногорци и Срби осигурали тако пријатељски одлазак и да вам је генерал Бојовић приредно шампанску вечеру? Нијесте ли касније сазнали, да се то тако тумачило као да је дошло до тајног уговора између вас и обичу противника?»

„Nichts! Nichts!“ одговорио је Есад-паша. „Све се то чинило у име уговора о капитулацији. Банкет се да тумачити тиме што је то обичај након боја. Ја се задовољавам само са чашицом коњака. Да нијесам пријатељ Црногорцима и Србима, то ћу ићи за цијело скоро доказати“.

На то се прешло на арбанско питање и извјеститељ га је упитио, што је савезиштво, да се он, споразумно са својим противницима, хтио прогласити арбанским краљем. Есад-паша није рекао ни „јесте“ ни „не“ већ је показао на своју генералску униформу изјавивши да она не личи на краљевској одори.

Даље се разговарало о балканском рату. Он, Есад-паша, није никад вјеровао у status quo на Балкану. Међутим једно није никад мислио, а то је да ће велике силе на овакав начин раскомадати Арбанију. Нека се оне држе језичних граница иначе неће никада доћи до сврхе. Разграничење и избор арбанског књаза мора Европа што прије предузети иначе ће бити зла.

„Мисли ли ваша преузвишеност натијести се за арбанску круну?“ — упита дописник.

„Човјек би морао бити хоџа, да прорекне будућност. Али молим вас, зар то мора баш туђинац бити? Зар нема Арнаутина, који би за ту част ваљао? А како, да се то проведе: хоће ли сама Европа предложити краља, којег ћемо ми изабрати или ће се изабрати за краља онај, кога ћемо ми предложити?“

На питање били будућем краљу Есад-паша понудио своју службу, рече Есад-паша поносно: „Ја имам на уму само благостање Арбаније, али ја нећу никада да будем оружје других.“

Нови кандидат

— Арбанаски књаз Леополд Берхтолд —

У једном од пошљедњих бројева бечког листа „Die Zeit“ наилазимо на овај допис:

„Како се види из новина, силе доводи у грану неприлику избор будућег књаза нове државе Арбаније. Како је земља Арбанија страшно сиромашна а становници немају воље плаћати пореза, будући књаз морао би имати пуно новаца, а већина до сад помињаних кандидата не располаже потребним богатством, да и не говоримо о том, да досад нијесу имали веза с Арбанијом а немају за ну-

никаких заслуга, што би оправдавало њихов долазак на — дозволите ми рећи — ново-сковани пријесто. Ово очито врло баца у бригу грофа Берхтолда. „Честит човек“ — вели њесник — „мисли најпослије на се“. А сад, како је арбанаска погара прилично готова, требало би да гроф Берхтолд мисли на се и и — да сам и покуса попару, коју је скувао сам. Збиља, без све шале: Гроф Берхтолд био би баш приличан кандидат за арнаутски пријесто. Богат је, вјело богат, годишњи приходи рачунају му се на два и по милиона круна, могао би сјерб сам себи плаћати цивилну листу, о свом трошку саградити дворе, и не би Арбанасима досађивао тражењем новца. Пошто је Берхтолд жртвовао Арбанији толико аустриског пореза, сигурно ће радо пристати да и са своје стране новој држави принесе на жртву који милиончић. Његове заслуге око оснивања те државе дају му потпуна права на ново достојанство. Поставање за књаза, па још сувереног, била би достојна награда за његов државнички рад за вријеме рата на Балкану. Могли бисмо узети другог министра спољашњих послова, а нови књаз Арбаније Леополд, могао би држати сам себи каква добра министра спољашњих послова и тако би се постарао за добру спољашњу политику будуће државе. Молим да ми се предлог стави на јавну дискусију.“

Под овим занимљивим дописом је и интересантни потпис: Један који добро жели и Арбанији и Аустрији.

КУД ЋЕТЕ, БРАЋО

Ви тмурни људи, славнога порекла,
Куда вас носи крвава ријека?
У туђи свијет, судба вама је рекла,
Да вас страдања, умор и глад чека.

Куд' ћете, браћо, у тај понор мрака,
Гдје ће вас мемта, студен, киша бити;
Наша су села пуста без јунака;
Ко ће вам дјецу са хљебом хранити?

Зову вас кости и гробови браће,
Који са вама врећу крвцу лише;
Наш Народ чека на ново поклађе,
Да новом крвљу, нови ускрс пише...

Куд' ћете, браћо, земља, мајка мила,
За вама плаче, ах, боли је, боли!
Туђа је земља маћеха немила!...
Ах, свет је, браћо, овај ваш криш голи!...

Цетиње

М.

ОГЛАСИ

ЦРНОГОРСКА БАНКА НА ЦЕТИЊУ

исплаћиваће почевши од 1. јула о. г. купоне Бр. 7. за 1912 г.:

са акција I и II. кола à П. 26 88.

са акција III, IV, и V. кола à П. 16 32.

Купони могу се поднијети на исплату још и код: Српске Банке у Загребу, Привилеговане Народне Банке у Биограду, Прве Никшићске Штедионице у Никшићу; филијала и заступништва банчаних: у Подгорици, Скадру, Колашину, Бару, Улцињу, Ријечи, Његушима и Даниловом Граду.

Р. 76, бр. 13, 13

Кућа за издавање

Кућа број 20. катунска улица, у којој се налази „модерна посластичарница“, издаје се од 1. јула о. г.

За услове обратити се

п. п. бр. 11, 33

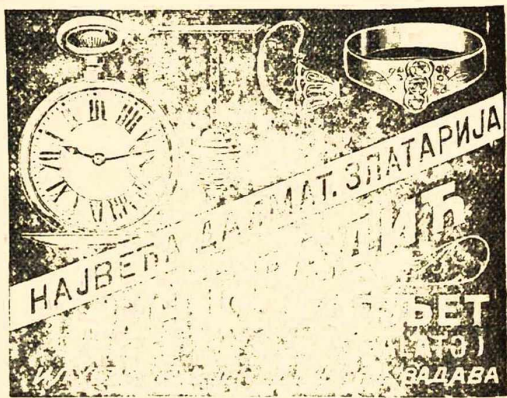
Влад. Поповићу.

УЏБЕНИЦИ

ЗА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

као и остале ђачке и канцеларијске потребе могу се добити у књижари Ш. Г. Лаковића у Никшићу.

п. п. бр. 6, 55

П. п. бр. 1, 30—50

На „Цетињски Вјесник“ најбоље се претплатити код поште.